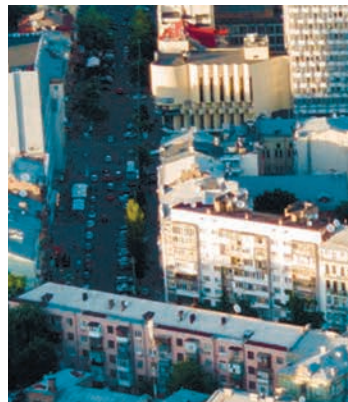
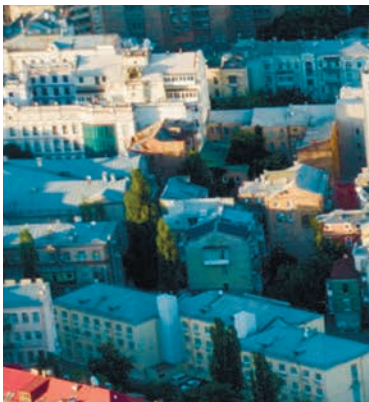
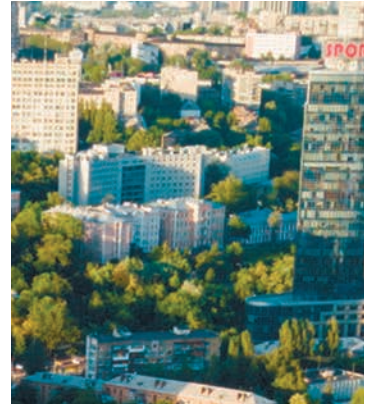

ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ

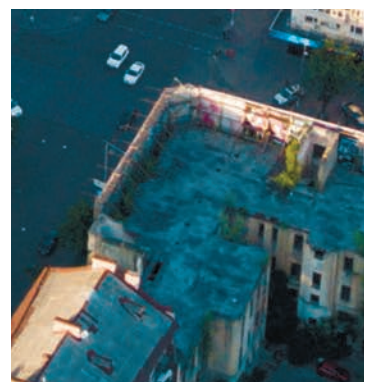
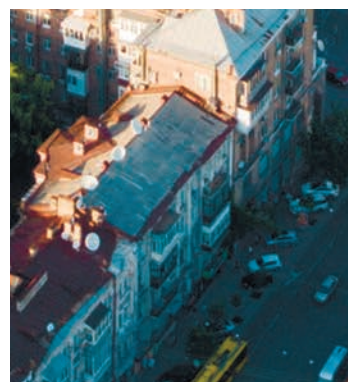

ІКМ

2019/
2020

Індекс
Конкурентоспроможності
Міст

**Профілі
міст**

Чернігів

6 місце в ІКМ

Загальна інформація

Місто Чернігів (англ. Chernihiv) – адміністративний центр Чернігівської області, місто обласного значення.

Місто також є адміністративним центром Чернігівського району, але не входить до складу району.

Чернігів поділяється на два райони: Деснянський та Новозаводський. Кожен із них має власну районну раду²⁰⁸, проте вони мають припинити функціонування після місцевих виборів 2020 року.

Розташування

Місто Чернігів знаходиться на Півночі України, на берегах річки Десни. Чернігів знаходиться неподалік від кордону України з Республікою Білорусь та Російською Федерацією.

Чернігів розташований у північно-західній частині області. Його територія оточена Чернігівським районом.

Найближче розташовані обласні центри – Черкаси, Полтава, Суми. Також неподалік знаходиться столиця України – Київ.

Демографічна ситуація

Станом на 1 січня 2019 року чисельність постійного населення Чернігова становила 282,4 тис. осіб. Місто є найбільшим населеним пунктом Чернігівської області. На нього припадає майже 28,3% населення регіону.²⁰⁹

У структурі населення Чернігова, як і в цілому по країні, переважають жінки (54,2%). На 1000 жінок припадає 845 чоловіків (864 показник для України в цілому). Частка населення віком від 15 до 64

²⁰⁸ Див. <http://nзрада.gov.ua/> та <http://desn-rada.gov.ua/>.

²⁰⁹ Тут і далі в профілі Чернігова використано статистичні дані Державної служби статистики України, Головного управління статистики в Чернігівській області.

років становить 70,1% (показник по Україні – 67,8%). Всього на 1000 осіб працездатного віку припадає 426 осіб від 0 до 14 років та від 65 років (475 по Україні).

У 2018 році в Чернігові спостерігалось природне скорочення населення (-5,1 на 1000 наявного населення), причому коефіцієнт народжуваності становив 7,4, а коефіцієнт смертності – 12,5.

Розвиток підприємництва

Основні структурні показники діяльності суб'єктів підприємництва міста Чернігова у 2018 році

	Абсолютні показники			Відносні показники		
	Кількість суб'єктів	Зайнятість, тис. осіб	Обсяг реалізації, млрд грн	Частка в кількості	Частка в зайнятості	Частка в обсязі реалізованої продукції
великі підприємства	1	к	к	0,01%	к	к
МСП	17006	к	к	99,99%	к	к
середні підприємства	154	к	к	0,91%	к	к
малі підприємства	2751	14,0	11,8	16,18%	19,9%	25,5%
з них						
мікро	2361	6,0	4,5	13,88%	8,5%	9,7%
ФОП	14101	24,9	7,2	82,91%	35,5%	15,5%
Всього	17007	70,3	46,5	100,00%	100,0%	100,0%

Джерело: Власні розрахунки на основі даних Держстату України, ГУС у Чернігівській області

Кількість суб'єктів підприємництва

У 2018 році в місті Чернігові налічувалось приблизно 17 тис. суб'єктів МСП (у т. ч. 154 середні підприємства, 2,8 тис. малих підприємств та 14,1 тис. фізичних осіб-підприємців), тоді як великих підприємств було лише 1. Таким чином, 17,1% суб'єктів підприємництва були зареєстровані як юридичні особи (19,3% в Україні в цілому), тоді як решта функціонували в статусі ФОП.

Зважаючи на незначну кількість великих суб'єктів, інформація про інші основні показники діяльності

великих та середніх підприємств (кількість зайнятих та обсяг реалізованої продукції) є конфіденційною.

За кількістю суб'єктів підприємництва Чернігів знаходиться на 10-ій сходинці серед обраних для дослідження міст. На місто припадає 43,1% від загальної кількості суб'єктів господарювання Чернігівської області, що підкреслює центральну роль міста в економіці регіону.

У 2018 році кількість суб'єктів МСП міста зросла на 1,4% порівняно з 2017 роком, що приблизно відповідає показнику по країні в цілому (1,9%). Відбулося це за рахунок зростання кількості ФОП на 1% (1,2% показник для країни) та малих підприємств на 2,8% (5,1% в Україні). Водночас аж на 22,2% зросла кількість середніх підприємств, що є найвищим показником серед обраних міст (7,5% показник на рівні країни).

У розрахунку на 10 тис. жителів у Чернігові налічувалося 588 суб'єктів МСП. За цим показником, місто розташувалося на 20 позиції серед усіх міст дослідження. Це може свідчити про відносно малий рівень ділової активності в місті порівняно з іншими обласними центрами.

Зайнятість

У 2018 році на суб'єктах господарювання міста Чернігова було зайнято 70,3 тис. осіб, що на 8,9% більше ніж у 2017 році (4,8% відповідний показник на рівні країни). На місто припадає 43,2% від загальної кількості зайнятих на суб'єктах господарювання Чернігівської області.

Зважаючи на конфіденційність даних через малу кількість великих суб'єктів, інформація про кількість зайнятих для великих та

середніх підприємств недоступна. Однак доступні дані свідчать, що у 2018 році більше половини робочих місць припадало на малий бізнес. Зокрема, ФОП давали роботу 35,5% зайнятих, а малі підприємства – 19,9%.

2018 року кількість зайнятих осіб на малих підприємствах Чернігова зменшилася на 7%, що є найбільшим показником падіння серед усіх міст дослідження. При тому на рівні країни кількість на малих підприємствах знизилася лише на 1,1%. Водночас кількість зайнятих на ФОП зросла на 8,6% (на рівні країни ріст на 10,5%).

Статистичні дані свідчать, що в цілому Чернігівська область демонструє дещо вищий рівень безробіття населення працездатного віку ніж в цілому по Україні. У 2019 році відповідний показник регіону становив 10,6% проти 8,6% на рівні країни. Наприкінці 2019 року в Чернігові статус безробітного мали 1870 осіб, а кількість вакансій становила 567. Відповідно навантаження зареєстрованих безробітних становило близько 3 осіб на одну вакансію. Зважаючи на карантинні заходи та кризові явища через пандемію COVID-19, у 2020 році ситуація на ринку праці міста може погіршитися.

Обсяг реалізованої продукції

За підсумками 2018 року, обсяг реалізованої продукції (товарів та послуг) суб'єктів господарювання міста Чернігів становив 46,5 млрд. грн у поточних цінах. Реальний ріст (тобто скоригований на індекс інфляції) обсягу реалізації порівняно з 2017 роком становив 7%, (в цілому по країні відбулося зростання на 8,1%). На суб'єкти господарювання міста припадало 39,5% загального обсягу реалізованої продукції області.

Зважаючи на конфіденційність даних через малу кількість великих суб'єктів, інформація про обсяг реалізованої продукції для великих та середніх підприємств Чернігова недоступна. Однак доступні дані свідчать, що на малі підприємства припадає чверть (25,5%) реалізації (у цілому по країні 17,7%). Частка ФОП становить 15,5% (показник на рівні країни 7,6%).

У 2018 році малі підприємства Чернігова продемонстрували зростання обсягу реалізації продукції на 1,1% порівняно з 2017 роком (в цілому для України зростання на 7,5%). Окрім того, на 12,1% збільшилася реалізація продукції ФОП міста (13,5% показник для України).

Обсяг реалізованої промислової продукції

Статистична інформація про основні показники діяльності підприємств за видами економічної діяльності недоступна на рівні міст обласного значення та районів. Однак доступними є статистичні дані про реалізацію промислової продукції в розрізі видів діяльності. Така інформація дає змогу виділити головні галузі в промисловості Чернігова.

За даними Головного управління статистики у Чернігівській області, у 2018 році обсяг реалізованої промислової продукції у Чернігові становив 13,2 млрд. грн. Із них 7,1 млрд. або 53,8% припадало на переробну промисловість. Зокрема майже чверть (3,2 млрд. грн. або 24,6%) забезпечило виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів²¹⁰. На другому місці в переробній промисловості знаходиться виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (0,8 млрд. грн. або 5,9%). Серед інших видів діяльності виділяються текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів (0,6 млрд. грн. або 4,3%), металургійне

²¹⁰ За даними державного статистичного спостереження за ф.№1-ПЕ (місячна) «Звіт про економічні показники короткострокової статистики промисловості. Дані за видами діяльності сформовані за однорідними продуктами.

виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування (0,4 млрд. грн. або 2,8%).

Капітальні інвестиції

У 2018 році на Чернігів припадало приблизно 2,2 млрд. грн. капітальних інвестицій, що становило чверть (25%) від обсягу капітальних інвестицій у Чернігівській області. За підсумками 2018 року, обсяг капітальних інвестицій у розрахунку на 1 особу становив приблизно 7940 грн, що менше від показника на рівні країни – 13746 грн. За цим показником, Чернігів посідає 23-ту сходинку серед міст у дослідженні.

Експорт

За даними Держстату, у 2017 році обсяги експорту товарів з міста Чернігова становили 156,3 млн. дол. США, що було лише на 0,4% більше порівняно з 2016 роком. Водночас експорт послуг у 2017 році зріс на 34,4% і досягнув 16,4 млн. дол. США. Однак дані про обсяги експорту товарів та послуг із Чернігова недоступні за 2018 рік, оскільки не було передбачено формування інформації щодо зовнішньоекономічної діяльності в розрізі міст обласного значення та районів.

Примітка: За даними Головного управління статистики Чернігівської області, формування інформації щодо обсягів експорту та імпорту товарів та послуг у розрізі міст обласного значення та районів за 2018р. не було передбачено

Прямі іноземні інвестиції

Статистична інформація про обсяг прямих інвестицій в Чернігові у 2018 році є недоступною, оскільки формування відповідної статистичної інформації в розрізі міст обласного значення та районів за 2018 рік не було передбачено відповідно до плану державних статистичних спостережень на 2019 рік.

Безпека та комфорт

Результати інших досліджень дають змогу подивитися на рівень безпеки та комфорту проживання у вибраних містах на основі оцінок їхніх мешканців. Ці фактори є важливими для розуміння загальної ситуації в місті і, крім того, роблять можливими порівняння з окремими результатами «Індексу конкурентоспроможності міст».

За даними дослідження «Шосте всеукраїнське муніципальне опитування»²¹¹, місто Чернігів займає 3-тє місце за значенням Індексу якості обслуговування та послуг у місті з показником 3,2 (1 – означає «жахливо, 5 – «відмінно»), що вказує на високий рівень вдовolenості жителів рівнем комфорту в місті.

У рамках цього ж дослідження Чернігів знаходиться в середині рейтингу безпеки в містах України за відчуттям мешканців. Значення відповідного Індексу для міста є 1,6 (значення може бути від 0 до 3, де 0 – «почуваюся повністю в небезпеці», 3 – «почуваюся цілком безпечно»), і за цим показником місто займає 12-тє місце серед 24 досліджуваних міст. Половина (51%) опитаних відповіли, що відчують себе швидше або повністю в безпеці після настання темряви і 39% відповіли, що відчують себе швидше в небезпеці або повністю в небезпеці.

Результати «Індексу конкурентоспроможності міст» у Чернігові

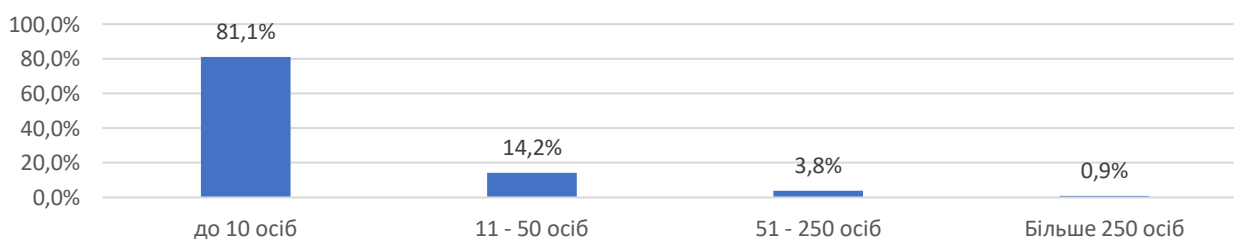
Опис вибірки

В опитуванні в Чернігові взяли участь 212 суб'єктів підприємницької діяльності. Це 135 (63,7%) підприємств-юридичних осіб та 77 (36,3%) фізичних осіб-підприємців (ФОП). При аналізі відповідей масив було зважено за критерієм типу суб'єкта підприємницької діяльності респондентів для того, щоб він відповідав параметрам цільової вибірки, а саме 64,5% юридичних осіб та 35,5% ФОП.

Розмір опитаних суб'єктів підприємницької діяльності

Більшість опитаних (81,1%) – це мікробізнес, тобто такі суб'єкти підприємницької діяльності, де працює від 1 до 10 осіб. 14,2% становлять малі суб'єкти, тобто такі, на яких працевлаштовано від 11 до 50 осіб. Середні суб'єкти (від 51 до 250 працівників) становлять 3,8%, а великі (більше 250 працівників) – 0,9%.

Розподіл опитаних підприємств та ФОП за розміром (Чернігів), %

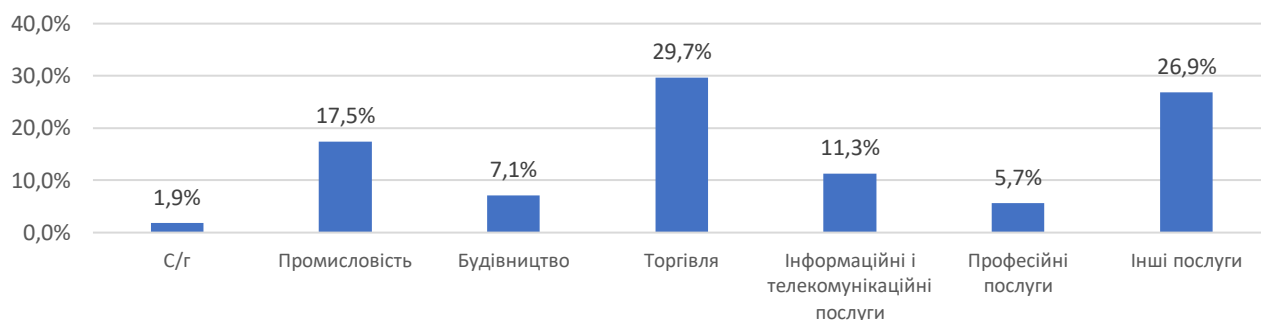

Галузь та вид діяльності

Опитані суб'єкти підприємницької діяльності Чернігова представляють різноманітні галузі економіки. 29,7% опитаного бізнесу працює у секторі торгівлі (до неї належать оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспорту). Ще 17,5% працюють у промисловості, 7,1% у будівництві, 1,9% - у сільському господарстві. На сектор послуг припадає 43,9% опитаного бізнесу. Інформаційні і телекомунікаційні послуги надають 11,3% респондентів, а професійні послуги – 5,7%. На інші послуги (бізнес, що працює у сферах транспортних послуг, мистецтва та спорту, освіти та охорони здоров'я, фінансів та інших галузей, що належать до сфери послуг) припадає 26,9% опитаних.

²¹¹ Опитування проведено Соціологічною групою рейтинг від імені Центру аналізу та соціологічних досліджень Міжнародного республіканського інституту; опитування профінансовано Агентством США з міжнародного розвитку. Див. http://ratinggroup.ua/research/regions/shestoy_vseukrainskiy_municipalnyy_opros.html

Розподіл опитаних підприємств та ФОП за сектором (Чернігів), %

Рік реєстрації

Більшість опитаних суб'єктів підприємницької діяльності було зареєстровано до 2017 року включно (76,9%). У період 2018 - 2019 років було зареєстровано 23,1% респондентів.

Гендерний та віковий розподіл власників та керівників бізнесу

Згідно з результатами опитування в Чернігові 68,4% власників бізнесу - чоловіки, 38,8% - жінки, причому серед юридичних осіб частка чоловіків є ще вищою – 71,4% проти 28,6%.

Серед керівників юридичних осіб чоловіки становлять 76,7%, а жінки 23,3%. Серед ФОП, де керівники і власники є тією ж людиною, перевага чоловіків дещо менша – 61,2% проти 38,8%. В цілому серед усіх суб'єктів господарювання керівники-чоловіки становлять 71,4%, а жінки – 32,7%.

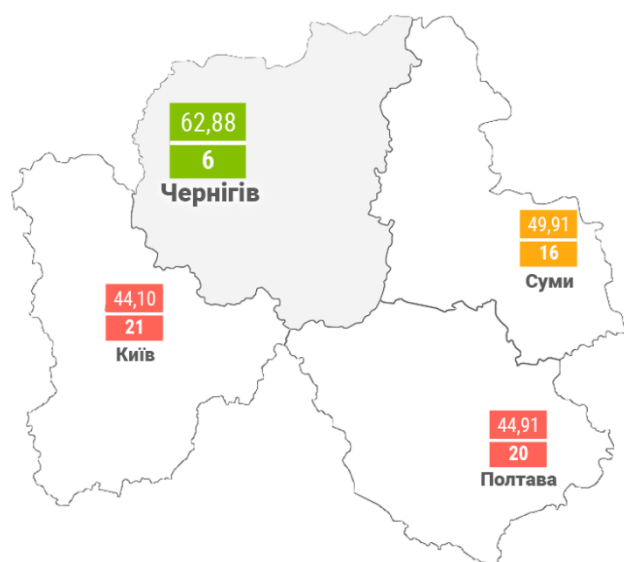
Середній вік власників бізнесу в Чернігові становить 42,7 року (42,8 року по Україні). При тому в Чернігові власники ФОП у середньому на 5 років молодші від власників юридичних осіб (39,4 року проти 44,1 року).

Індекс конкурентоспроможності міст: результати Чернігова

Згідно з результатами дослідження місто Чернігів посіло 6-ту сходинку зі значенням ІКМ 2019/2020 – 62,88 бала. Таким чином, Чернігів належить до групи міст із високим ІКМ.

Чернігів відстає більш як на 10 балів від Хмельницького, який очолює рейтинг. При тому на більше як на 4 бали випереджає Краматорськ, який посів 7-му сходинку.

Якщо порівнювати значення ІКМ для Чернігова з результатами географічних сусідів, то поруч знаходяться лише міста з другої половини рейтингу. Найвище розташувалися Суми із середнім значенням ІКМ – 16-те місце. Окрім того, сусідами Чернігова є Київ та Полтава, які належать до групи міст з низьким ІКМ (21-ше та 20-те місця відповідно).

Досягнути високої позиції в рейтингу Чернігів зміг завдяки високим результатам у рамках окремих компонентів, що формують ІКМ.

Найсильніші компоненти ІКМ у Чернігові:

- Започаткування бізнесу (3-тє місце);
- Безпека ведення бізнесу (3-тє місце);
- Лідерство міської влади (5-тє місце);
- Доступ до публічного майна (6-тє місце);
- Неформальні платежі та корупція (6-тє місце).

Найслабші компоненти:

- Підтримка інновацій (20-тє місце).

1. Започаткування бізнесу

У рамках Компонента 1 «Започаткування бізнесу» місто Чернігів отримало 8,05 бала, що є третьою найвищою оцінкою. Досягнути високого результату місто змогло завдяки швидким реєстраційним та дозвільним процедурам. У 2018 - 2019 роках у Чернігові довше ніж в середньому по країні тривала реєстрація бізнесу – 3,5 дня проти 6,1. Це найкращий показник серед усіх міст у дослідженні. Водночас внесення змін до реєстру потребувало в середньому 2,3 дня, що є одним з найнижчих показників серед досліджених міст (3,6 дня - середній показник для усіх міст).

2% респондентів, що реєстрували бізнес у 2018 - 2019 роках, повідомили про проблеми та перешкоди під час проходження цієї процедури, що є одним із найкращих показників (8,8% - результат всіх міст). Окрім того, 85,8% опитаних змогли отримати під час реєстрації необхідну консультацію, що є найвищим показником серед усіх міст (70,7%). Однак на запуск бізнесу (від дати подачі документів на реєстрацію до дати першої операції продажу товарів послуг) у Чернігові було необхідно 35,9 дня, що майже на 3 дні довше ніж в середньому по країні (32,1 дня).

Однією з причин високих оцінок щодо реєстрації бізнесу може бути краще порівняно з іншими містами забезпечення Чернігова реєстраторами бізнесу. На 10 тисяч суб'єктів господарювання в Чернігові припадає 10 реєстраторів (в органах державної влади, місцевого самоврядування та державних нотаріусів).

Необхідно зауважити, що в місті менш гостро стоять проблеми з тривалістю отримання окремих дозвільних документів. Якщо отримання дозвільних та реєстраційних документів у сфері будівництва в середньому по країні потребувало 37,2 дня, то у Чернігові цей показник становить 23,9 дня. Окрім того, у Чернігові майже на 2 дні швидше можна отримати декларацію відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства з пожежної безпеки – 9,9 дня проти 11,8 дня в середньому для усіх міст.

2. Доступ до публічного майна

За результатами Компонента (субіндексу) «Доступ до публічного майна» Чернігів отримав 6,21 бала і посів 6-ту сходинку. Відносно високий рівень доступу до інформації щодо комунальної власності забезпечив Чернігову місце серед лідерів. 19,9% респондентів повідомили про доступність інформації щодо наявності земель комунальної власності, які ще можуть бути надані в користування чи

використані під забудову тощо (18,1% для всіх опитаних). 37,3% опитаних вказали, що інформація про муніципальну нерухомість (у т. ч. нежитлові приміщенні) є доступною (29,2% для всіх опитаних).

32,7% опитаних повідомили, що мають документи, що підтверджують право власності/оренди на земельну ділянку, на якій вони займаються підприємницькою діяльністю (30% на рівні країни). Це 48,9% тих респондентів, хто вважає, що питання документів на землю їх стосується (46,8% на рівні країни). Однак тривалість процедур для отримання документів, що підтверджують право власності/оренди на землю, у 2018 - 2019 роках у Чернігові становила в середньому 92,7 дня, що більш як на 20 днів довше ніж в середньому для всіх опитаних (72,4 дня).

3. Прозорість та відкритість даних

У рамках Компонента «Прозорість та відкритість даних» Чернігів посідає 8-му позицію з 6,34 бала. У Чернігові респонденти на рівні середніх оцінок оцінили доступ до інформації про місцевий бюджет, місцеві регуляторні акти та публічні закупівлі.

У Чернігові позитивні оцінки доступу до інформації про місцеві регуляторні акти (16,1%) майже не відрізняються від показника доступу до інформації про місцевий бюджет – 16,0% (13,9% та 10,2% відповідно в середньому для всіх міст). Водночас, доступ до інформації про публічні закупівлі у місті позитивно оцінили 15,7% (17,3% серед усіх опитаних).

4. Вартість дотримання законодавства

Вартість дотримання законодавства в Чернігові майже не відрізняється від середніх по країні показників. Місто посіло 10-ту позицію з 7,37 бала. Результат міста було визначено низькими (порівняно з іншими містами) оцінками респондентів щодо витрат часу на дотримання вимог місцевих регуляторних актів, а також часових витрат на спілкування з інспекторами.

У Чернігові підприємці в середньому витрачають 3,4 дня на дотримання місцевих регулювань, що є дещо менше за середній по країні показник – 4 дні. На виконання місцевих регулювань у Чернігові витрачають в середньому 4,8% річного доходу, а це більше за середній для всіх респондентів показник – 3,7%.

Результати опитування свідчать, що в Чернігові кількість відвідувань інспекторів майже не відрізняється від середнього показника по країні (0,6 раза в місті на рік проти 0,7 раза на рік на рівні країни). Проте середні часові витрати на спілкування з інспекторами становлять 4,7 дня, що є дещо меншим від середнього показника (5 днів).

5. Податки та збори

Компонент (субіндекс) 5 «Податки та збори» не є сильною стороною Чернігова. Місто отримало 6,25 бала і посіло 12-ту сходинку. Такий результат Чернігів отримав завдяки поєднанню таких факторів, як менша обтяжливість місцевих податків та наявність пільг зі сплати місцевих податків та зборів.

У рамках опитування респонденти в Чернігові повідомили, що в середньому витрачають на сплату податків та зборів (включно з ЄСВ) 27,8% річного доходу, що дещо більше ніж середній результат для всіх міст (26,8% річного доходу). Якщо проаналізувати обтяжливість адміністрування податків та зборів, то в середньому часові витрати підприємців у Чернігові становили 58,6 дня, що дещо менше ніж в середньому для всіх міст (59 днів).

Щодо місцевих податків, то для 18,7% респондентів у Чернігові вони є перешкодою, хоча для всіх міст в середньому цей показник 20,4%. Окрім цього, у Чернігові 5,1% респондентів повідомили, що

отримували пільги зі сплати місцевих податків та зборів впродовж 2018 - 2019 років, що є одним із найвищих показників серед досліджених міст (серед усіх респондентів – 3,6%).

6. Неформальні платежі та корупція

Згідно з результатами дослідження, Чернігів посів 6-е місце в рамках Компонента (субіндексу) 6 «Неформальні платежі та корупція», отримавши 6,75 бала. Результат міста зокрема зумовлений такими факторами, як один із найнижчий рівнів поширення «неформальних платежів» та вищий ніж середній рівень обізнаності підприємців про наявні антикорупційні заходи на міському рівні.

У рамках виміру 1 «Хабарі/подарунки» 7,6% респондентів у Чернігові повідомили про ситуації, пов'язані з «неофіційними витратами» при взаємодії з представниками міської влади з будь-яких питань ведення бізнесу впродовж 2018 - 2019 років. У середньому для всіх міст мали справу з такими ситуаціями 9,9% респондентів. Водночас, у рамках виміру 2 «Антикорупційні заходи», поінформовані про впровадження міською владою конкретних антикорупційних заходів (відкритий бюджет, електронна приймальня, антикорупційна міська програма тощо) – 32,6% опитаних (у середньому для всіх міст - 31,8%).

7. Безпека ведення бізнесу

У рамках Компонента (субіндексу) 7 «Безпека ведення бізнесу» Чернігів отримав один із найкращих результатів та, набравши 7,37 бала, та посідає 3-тє місце в дослідженні. Такий результат Чернігова зумовлений низьким порівняно з іншими містами іншими містами поширенням рейдерства та інших злочинних дій щодо бізнесу та низький рівень втрат від злочинних дій.

За даними опитування, 40,9% респондентів Чернігова вважає, що конкуренти ведуть бізнес «у тіні», що на 5 в. п. менше за середній показник по країні та є одним із найнижчих значень (45,1%). Якщо проаналізувати проблему рейдерства, то серед усіх опитаних на рівні країни 2,5% зазнавали спроб рейдерського захоплення впродовж 2018 - 2019 років. У Чернігові ситуація виглядає дещо краще, і цей показник становить 2,3%.

У Чернігові 12,8% респондентів повідомили, що у 2018 - 2019 роках зазнавали втрат унаслідок вимагання, крадіжок, пограбувань, вандалізму, підпалу (що майже на 2 в. п. менше від середнього показника по країні - 14,3% респондентів). Втрати від подібних злочинних дій підприємці оцінили на рівні 8,2% до річного доходу, що на 2 в. п. менше за середній показник по країні (10,8% на рівні країни).

На забезпечення безпеки/захисту у Чернігові бізнес витрачає 1,8% річного доходу, що є найнижчим показником у цілому в порівнянні з середніми даними по країні – 2,7% річного доходу

8. Лідерство міської влади

Місто Чернігів посіло 5-ту сходинку в рамках Компонента (субіндексу) 8 «Лідерство міської влади», отримавши 6,07 бала. Висока позиція міста в субіндексі забезпечена позитивними оцінками в рамках обох вимірів, що утворюють субіндекс – «Підтримка розвитку бізнесу» та «Публічно приватний діалог».

У вимірі підтримки розвитку бізнесу Чернігів отримав 6,82 бала (7-ий результат). Підприємці Чернігова зокрема високо оцінюють ставлення представників міської влади до приватного бізнесу. 25% респондентів вважають, що ставлення міської влади до бізнесу «дуже добре» або «добре» (20% середній показник для всіх міст). Також 46,8% респондентів погоджуються, що міська влада підтримує створення нового бізнесу (38,3% середній показник для всіх міст), а 46,3% вказують, що міська влада підтримує існуючий бізнес (35,5% середній показник для всіх міст). Результати

опитування також доповнюють «тверді» дані щодо діяльності міської ради. За «твердими» даними Чернігів отримав 8 із 10 балів. У Чернігові відсутні міські політики (програми, плани заходів тощо) у сфері боротьби з корупцією. Порівняно з іншими містами веб-сайт Чернігівської міської ради на нижчому рівні представляє інформацію про публічні закупівлі.

Вимір «Публічно-приватний діалог» демонструє, що в Чернігові бізнес відчуває менше проблем у комунікаціях із владою порівняно з більшістю інших міст. У рамках виміру місто отримало 5,32 бала і посіло 6-те місце. У Чернігові 7,1% представників бізнесу вважають, що мають «значні» та «дуже значні» можливості брати участь у розробці місцевих документів (стратегій, планів, програм та ін.), тоді як середній показник для всіх міст всього 6,5%. У Чернігові 9,4% респондентів вказують, що у місті завжди або часто проводяться консультації з бізнесом при прийнятті нових або зміні чинних регуляторних актів, які можуть впливати на бізнес (7,4% середній показник для всіх міст).

9. Ресурси для розвитку

Чернігів посів 10-ту позицію в рамках Компонента (субіндексу) 9 «Ресурси для розвитку», отримавши 4,73 бала. Оцінка міста базується на результатах трьох вимірів, що утворюють єдиний компонент: «Людські ресурси», «Фінансові та інфраструктурні ресурси», «Інфраструктура підтримки бізнесу».

У рамках **виміру 1 «Людські ресурси»** місто посіло 6-ту сходинку, отримавши 6,43 бала. Якщо проаналізувати окремі індикатори вказаного виміру, то в Чернігові 6,2% респондентів оцінюють якість місцевої робочої сили на «відмінно» та «добре» (серед усіх опитаних – 7,6%). 10,9% опитаних дають позитивні оцінки професійно-технічній освіті працівників на місцевому ринку праці (10% серед усіх опитаних). Таким чином, у Чернігові, як і в інших містах, незначна частка СПД дають високі оцінки наявній робочій силі.

Водночас 55,1% респондентів вважають, що недостатня підготовка працівників є серйозною перешкодою для ведення бізнесу (60,7% серед усіх опитаних), а 69,3% - відчувають проблему браку робочої сили (серед усіх опитаних – 70%). У результаті, брак кваліфікованої робочої сили є другою найбільшою проблемою підприємців у Чернігові відповідно до рейтингу перешкод для ведення бізнесу. На неї вказали 36% респондентів, що є одним з найвищих показників серед оцінок перешкод в усіх містах.

Аналіз ситуації щодо кількості робочої сили в місті доповнюють статистичні дані. Наприкінці 2019 року в Чернігові було 3,3 вакансії на 100 бізнесів, що приблизно на рівні середнього показника для досліджених міст (3,6 вакансії)²¹². Це може свідчити про те, що попит на робочу силу приблизно відповідає середньому значенню для міст у дослідженні. Окрім того, станом на 1 січня 2019 року частка населення працездатного віку в Чернігові становила 70,1%, що приблизно на рівні середнього показника для досліджених міст. На рівні країни цей показник становив 67,8%.²¹³ Таким чином, порівняно з рядом інших міст у Чернігові може слабше відчуватися проблема старіння населення.

У рамках **виміру 2 «Фінансові та інфраструктурні ресурси»** місто посіло 17-ту сходинку, отримавши 3,76 бала. Згідно з результатами опитування всього по країні лише 1,2% респондентів отримували фінансову підтримку від міської влади впродовж 2018 - 2019 років. Якщо розглядати окремі міста, то в Чернігові цей показник становить 1%, що приблизно на рівні середнього значення. Водночас 78,8%

²¹² Джерела для розрахунків: 1) Кількість вакансій: Ситуація на ринку праці та результати діяльності державної служби зайнятості. Дані на сторінці Чернігівського обласного центру зайнятості, <https://chg.dcz.gov.ua/analytics/66> 2) Кількість бізнесів: За даними ГУС у Чернігівській області.

²¹³ За даними Держстату України, ГУС у Чернігівській області.

опитаних СПД Чернігова вказують, що брак фінансових ресурсів є серйозною перешкодою для ведення бізнесу (77,8% - середній показник для усіх міст).

Дані щодо видатків міського бюджету доповнюють картину фінансових ресурсів для підтримки бізнесу у місті. У 2019 році фактичні видатки на підтримку малого та середнього підприємництва в місті становили лише близько 293 тис. грн на 10 тис. бізнесів²¹⁴. Однак це четвертий найвищий показник серед досліджених міст. Необхідно зауважити, що в цілому видатки на підтримку МСП у більшості міст є низькими або взагалі відсутні. Більш високий порядок цифр чи взагалі наявність такої підтримки може свідчити про вищий рівень лідерства міської влади щодо підтримки бізнесу.

У контексті інфраструктури, опитані СПД у досліджених містах мали різний досвід щодо підключення до електромереж. У середньому в Чернігові було необхідно майже 117 повних днів для приєднання до систем електропостачання, починаючи від дня подання заявки і закінчуючи днем фактичного приєднання. Для всієї країни цей показник становить в середньому 85 днів. Таким чином, у місті складніше підключитись до електропостачання порівняно з іншими містами.

У **вимірі 3 «Інфраструктура підтримки бізнесу»** Чернігів посідає 12-ту сходинку (3,99 бала). За даними опитування, 13,7% респондентів особисто отримували послуги з підтримки бізнесу від міської влади (інформаційні, консультаційні, навчальні тощо), що перевищує середній показник для всіх міст (11%). При тому 48,9% із них оцінили такі послуги на «добре» та «відмінно» (48,6% - серед усіх опитаних).

38,6% опитаних СПД у Чернігові вказують на існування в місті центрів підтримки бізнесу, що вище ніж показник для всіх опитаних в цілому (32,6% - показник для всіх опитаних). Водночас «тверді» дані свідчать, що у місті станом на кінець 2019 року відсутні об'єкти інфраструктури для підтримки бізнесу, створеної за участі органів міської влади. Таким чином, поінформованість підприємців щодо центрів підтримки бізнесу може стосуватися інших об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва, що існують у місті.

У Чернігові 43,5% респондентів знають про діяльності бізнес-асоціацій та бізнес-клубів у місті (45,9% серед усіх опитаних). Окрім того, членами таких організацій є 11,9% опитаних СПД, що приблизно на рівні показника для всіх опитаних в цілому (11,5%).

10. Підтримка інновацій

Місто Чернігів посіло 20-ту позицію (3,75 бала) в рамках Компоненту (субіндексу) 10 «Підтримка інновацій».

11% респондентів у місті повідомили, що у 2018 - 2019 роках їхній бізнес взаємодіяв із науковими установами чи технологічними компаніями, що є найнижчим показником серед усіх міст (18,9% - середній результат всіх міст). Представники бізнесу Чернігова також менше задоволені трансфером технологій, ніж в середньому опитані. 7,1% вказують, що відповідні потреби (передача патентів на винаходи тощо) «у значній мірі задовольняються» та «повністю задовольняються» (8% на рівні країни).

²¹⁴ Використано звіти про виконання місцевих бюджетів (видатки за кодом програмної класифікації 7610 – Сприяння розвитку малого та середнього підприємництва), а також відповіді міських рад на запити про отримання публічної інформації. Для деяких міст інформацію про видатки уточнено з допомогою телефонних інтерв'ю зі співробітниками виконавчих органів міської ради.

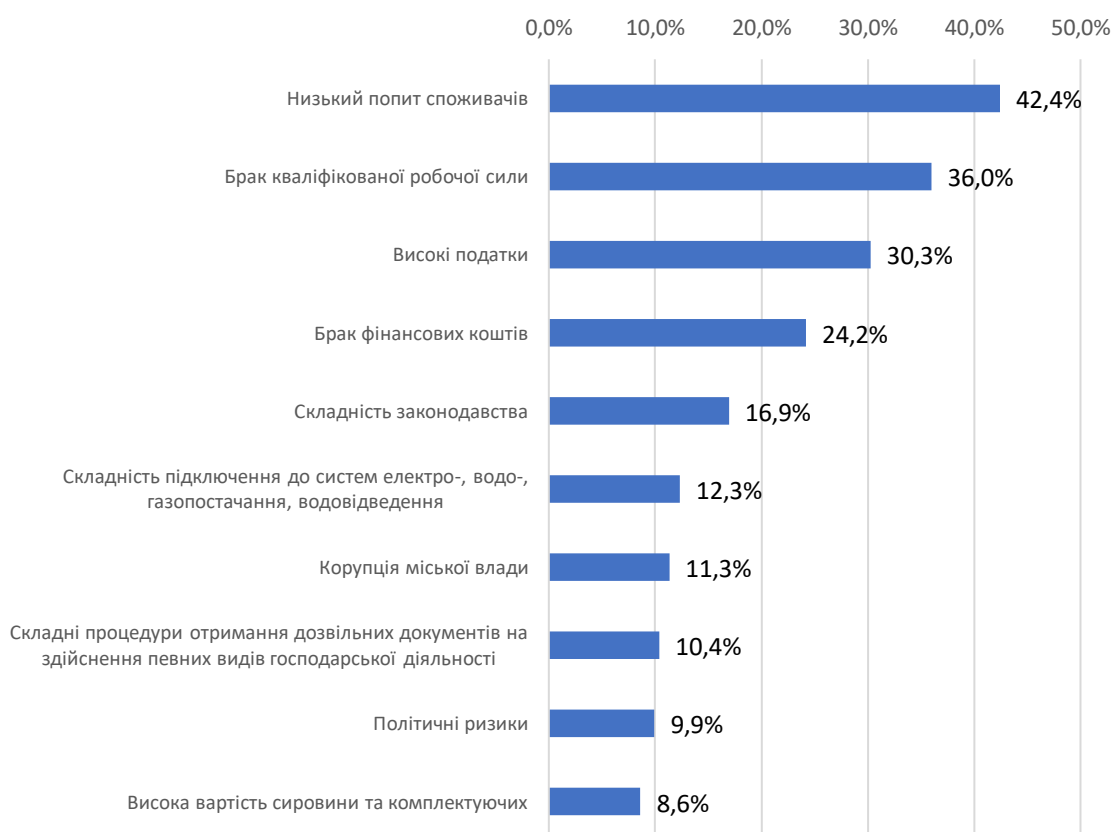
Респонденти у Чернігові дають вищу ніж середня оцінку підтримки місцевої влади для місцевих інноваційних програм (фінансування їх з місцевого бюджету) – 2,04 бала міста проти 1,91 бала в середньому серед усіх міст (з максимальних 5 балів). Однак у Чернігові частіше ніж у середньому по всіх містах запроваджували нові технології, рішення або продукти у 2018 - 2019 роках (39,62% проти 40,2%). Окрім того, 1,89% опитаних підприємств та ФОП повідомили, що належать до кластерів. Це менше ніж показник для всіх міст в цілому(2,1%). Усі фактори в загальному забезпечують низький рівень вдовolenості підприємців Чернігова станом підтримки інновацій у місті.

Перешкоди для ведення бізнесу

Опитані суб'єкти підприємницької діяльності назвали основні перешкоди, з якими вони зіштовхуються при веденні бізнесу в Чернігові. Три перші місця в рейтингу перешкод поділили між собою такі фактори, як низький попит споживачів, брак кваліфікованої робочої сили, та високі податки. Про кожну з цих перешкод для ведення бізнесу повідомили приблизно третина опитаних (відповідно 42,4%, 36,0% та 30,3%). Таким чином, у Чернігові, як і в ряді інших міст, проблема низького попиту є найбільш гострою, а тому випередила проблеми браку кваліфікованої робочої сили та високих податків, які очолюють рейтинг перешкод усіх опитаних в цілому.

Брак фінансових коштів називають перешкодою 24,2% опитаних, а складність законодавства – 16,9%. Поруч у рейтингу знаходяться складність підключення до систем електро-, водо-, газопостачання, водовідведення (12,3%), корупція міської влади (11,3%), складні процедури отримання дозвільних документів (10,4%) та політичні ризики (9,9%). Завершує рейтинг топ 10 перешкод висока вартість комплектуючих (8,6%).

Топ-10 основних перешкод для ведення бізнесу в Чернігові, %

Очікування та оцінки ділового клімату та економічної кон'юнктури в Чернігові

Індекс бізнес-клімату МСП регіональний. АВСА Індекс бізнес-клімату МСП у Чернігові дорівнює 0,16 (лише 17-те місце серед досліджених міст). Це більше ніж було у 2017 році (0,11), що свідчить про покращення сприйняття бізнесом ділового клімату і збігається із загальноукраїнською тенденцією.

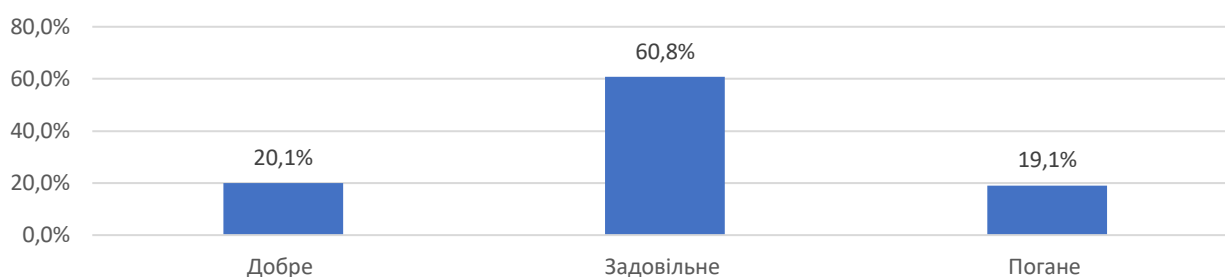
Довгострокові очікування щодо ділової активності. Бізнес у Чернігові має оптимістичні довгострокові плани щодо розвитку у дворічній перспективі. Трохи менше половини респондентів (48,5%) повідомили, що планують розширити бізнес, а 45,5% - залишатися на поточному рівні. Водночас лише 2% планували скоротити бізнес, а 4% – закрити його. Балансовий індекс²¹⁵ дорівнює +0,43 (на рівні країни +0,45).

Оцінка фінансово-економічного становища СПД. У Чернігові більшість опитаних СПД (60,8%) оцінили своє поточне фінансово-економічне становище як задовільне. Решта респондентів оцінили його як добре (20,1%) або погане (19,1%). Таким чином, позитивні оцінки переважають негативні, а балансовий індекс оцінки фінансово-економічного становища становить 0,01 (на рівні країни +0,05).

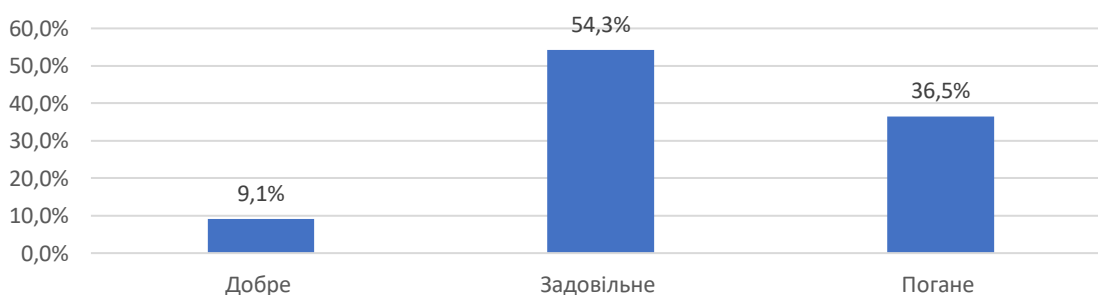
²¹⁵ Розрахований як середнє усіх відповідей за шкалою від -1 до 1, де 1 відповідає спрощенню цієї процедури, 0 – відсутності змін, а -1 – ускладненню.

Оцінка фінансово-економічного становища СПД у Чернігові, % опитаних

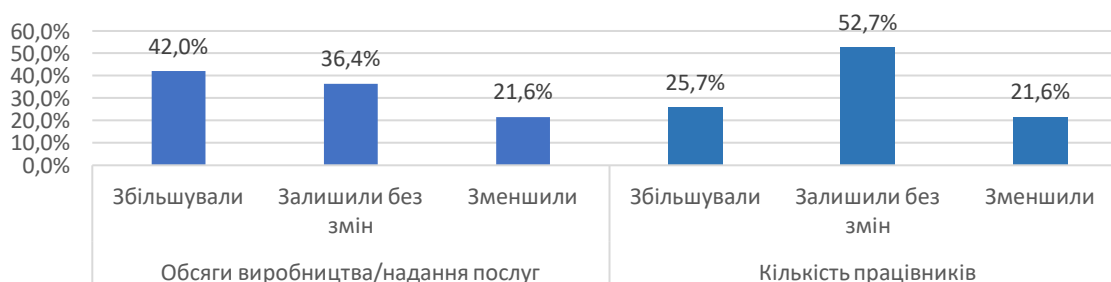
Оцінка поточного загальноекономічного середовища для діяльності бізнесу. Більше половини опитаних СПД (54,3%) оцінили поточне загальноекономічне середовище діяльності як задовільне. 36,5% учасників опитування оцінюють загальноекономічне середовище як погане, а 9,1% - як добре. Таким чином, індекс оцінки загальноекономічного середовища для діяльності бізнесу має від'ємне значення: -0,28. І таке значення індексу є істотно нижчим ніж для країни в цілому (-0,12).

Оцінка загальноекономічного становища (Чернігів), % опитаних

Зміна обсягів виробництва за останні два роки. Майже половина (42,0%) опитаних СПД вказали, що збільшували обсяги виробництва або надання послуг у 2018 - 2019 роках. Більше третини респондентів (36,4%) не змінювали обсягів, а 21,6% - зменшили. Таким чином, індекс ділової активності становить +0,20 (що є меншим за значення для всіх опитаних +0,31), що відображає переважання частки СПД, які розширили своє виробництво або надання послуг, над часткою тих, які скоротили обсяги.

Зміна обсягів виробництва/надання послуг та кількості працівників у Чернігові, % опитаних

Зміна кількості працюючих на СПД за останні два роки. Більше половини опитаних СПД вказали, (52,7) що кількість працюючих у них не змінювалась у 2018-2019 роках. Частка тих, де кількість працюючих (25,7%) зросла, дещо перевищує частку тих, де кількість працюючих зменшилась (21,6%).

Таким чином, індекс змін кількості працівників становить +0,04, що є нижчим показником ніж для всіх опитаних в цілому (+0,16).

Дерегуляція: зміни в проходженні адміністративних процедур. За оцінками опитаних, процес та умови реєстрації бізнесу найбільше спростились за останні два роки, тоді як ситуація з перевітками та умови сплати податків не покращились.

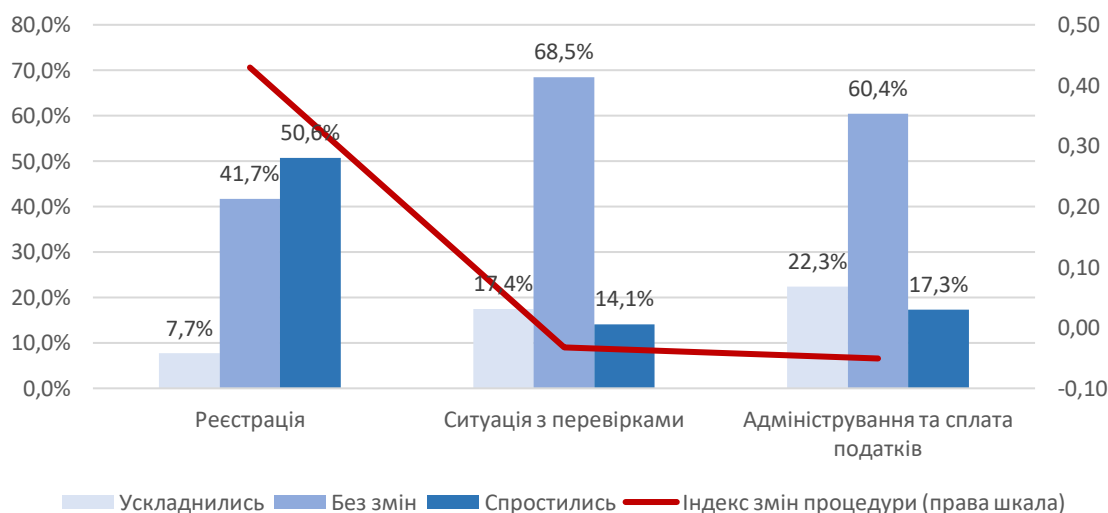
50,6% опитаних СПД вказують на спрощення процедури реєстрації бізнесу за попередні два роки. Решта опитаних не відчули змін у цій процедурі за вказаний час, і лише невеликий відсоток респондентів – 7,7% – зазначили, що, на їхню думку, реєстрація бізнесу ускладнилась. У результаті цього індекс зміни процедури реєстрації становить +0,43²¹⁶. Це найвище значення такого індексу порівняно з іншими двома процедурами: проходженням перевірок та сплатою податків.

Говорячи про адміністрування сплати податків, більше половини СПД (60,4%) зазначають, що не помітили жодних змін у складності цієї процедури. Серед тих, що залишились, лише 17,3% тих, для кого сплата податків стала простішою, та 22,3% тих, для кого вона ускладнилась. Тому індекс зміни процедури адміністрування сплати податків близький до нуля - його значення складає -0,05.

Індекс змін у проходженні перевірок має від'ємне значення, теж близьке до нуля - -0,03. Частка керівників підприємств та приватних підприємців, які стверджують, що проходити перевірки стало складніше, становить 17,4% і є дещо вищою, ніж частка бізнесу, для якого спростилося проходження перевірок порівняно з 2018 роком, (14,1%). Однак найбільша частка опитаного бізнесу (68,5%) не помітила жодних змін у ситуації з перевітками.

У результаті, значення загального індексу зміни адміністративних процедур, який розрахований як середнє значення індексів зміни цих трьох процедур, становить +0,12.

Оцінка змін в адміністративних процедурах (Чернігів)

Рекомендації

Відповідно до результатів ІКМ (з урахуванням слабких компонентів та вимірів) виділено основні рекомендації для міста. Окрім них, міській владі також необхідно звернути увагу на загальні рекомендації для всіх міст у цілому.

²¹⁶ Розрахований як середнє усіх відповідей за шкалою від -1 до 1, де 1 відповідає спрощенню цієї процедури, 0 – відсутності змін, а -1 – ускладненню.

Компонент 4. Вартість дотримання законодавства.

- Необхідно продовжувати заходи з дерегуляції на місцевому рівні з метою зменшення часових та грошових витрат бізнесу на виконання місцевих регуляторних актів.

Компонент 5. Податки та збори.

- Необхідно регулярно проводити аналіз обтяжливості місцевих податків і зборів та їхнього впливу на місцевий бізнес.

Компонент 9. Ресурси для розвитку.

- Необхідно підвищувати обсяги видатків на підтримку підприємництва, щоб забезпечити функціонування інфраструктури підтримки бізнесу та програм фінансової підтримки.
- Необхідно використовувати найкращі практики інших міст для організації роботи центрів підтримки підприємництва, коворкінгів, бізнес-хабів, кластерів тощо.
- Необхідно провести аудит місцевих об'єктів інфраструктури підтримки бізнесу, для того щоб оцінити їхню ефективність та напрямки розвитку.

Компонент 10. Підтримка інновацій.

- Необхідно забезпечувати підтримку інноваційних проєктів у рамках програм фінансової підтримки підприємництва у містах.
- Необхідно сприяти співпраці бізнесу через формування кластерів з ініціативи чи підтримки міської влади.